

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
(повне найменування закладу вищої освіти)

географічний

(назва інституту / факультету)

Кафедра фізичної географії, геоморфології та палеогеографії
(назва кафедри)

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан географічного факультету

Мирослав ЗАЯЧУК

“29”серпня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА
професійно зорієнтованої практики I

Освітньо-професійна програма ОП «Географія»
Спеціальність Е4 Науки про Землю, С6 Географія та регіональні студії
Галузь знань Е Природничі науки, математика та статистика, С Соціальні науки, журналістика та інформація
Рівень вищої освіти перший бакалаврський
Факультет географічний
Мова навчання українська

Чернівці 2025 рік

Робоча програма *Професійно зорієнтованої практики I* складена відповідно до освітньо-професійної програми Географія, Е4 Науки про Землю, С6 Географія та регіональні студії, Е Природничі науки, математика та статистика, С Соціальні науки, журналістика та інформація, 28 квітня 2025 р.

Розробники: Холявчук Д.І., доцент, к. геогр.н., Годзінська І. Л., асистент, к. геогр. н., Проскурняк М. М., доцент, к. геогр.н., Костенюк Л.В., доцент, к. геогр.н., Костащук В.І., доцент, к. геогр.н.

Погоджено з Гарантом ОПП «Географія»

Гарант ОПП «Географія» Дарія ХОЛЯВЧУК

Затверджено на засіданні кафедри фізичної географії, геоморфології та палеогеографії

Протокол №1 від “ 26 ” серпня 2025 року

Завідувач кафедри проф. Богдан РІДУШ

Схвалено методичною радою географічного факультету

Протокол №1 від “ 28 ” серпня 2025 року

Голова методичної ради географічного факультету Наталя АНДРУСЯК

©Холявчук, Годзінська,
Проскурняк, Костенюк,
Костащук, 2025 рік

ВСТУП, МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

Програму укладено відповідно до [Положенням про проведення практики здобувачів вищої освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича](#). Професійно зорієнтована практика І спрямована на застосування на практиці теоретичних знань, отриманих з таких курсів як «Топографія з основами геодезії», «Геологія загальна та історична», «Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства», «Гідрологія з основами океанології», «Загальне землезнавство», «Глобальні зміни довкілля і сталий розвиток», набуття практичних навичок польових досліджень та їх застосування у майбутній професійній діяльності географа.

Практика передбачає здобуття 6 кредитів ЄКТС і складається з п'яти модулів, які передбачають спеціалізовану мету і завдання відповідно до пройдених теоретичних курсів. Модуль з топографічної практики має на меті вивчення методик польових і камеральних робіт при проведенні топографо-геодезичної зйомки місцевості, закріплення і поглиблення теоретичних знань, набуття практичних навичок з курсу «Топографія з основами геодезії». Мета геологічної практики передбачає закріплення на практиці теоретичних знань, отриманих студентами з курсу «Загальна та історична геологія», фактичних навичок ведення геологічних маршрутів спостережень, вивчення на конкретних прикладах взаємозв'язку факторів геологічного середовища та господарської діяльності. Метою проходження модуля з ґрунтознавчої практики є закріплення теоретичних знань з географії ґрунтів й основ ґрунтознавства; оволодіння методикою та набуття практичних навичок самостійного польового дослідження ґрунтів, опису чинників ґрунтоутворення, ведення відповідної документації; формування вміння встановлювати закономірності географії ґрунтів. Метою модуля гідрологічної практики полягає в закріпленні теоретичних знань з дисципліни «Загальна гідрологія з основами океанології» шляхом безпосереднього ознайомлення з водними об'єктами регіону та оволодіння практичними навичками польових гідрологічних досліджень, обробки їх результатів і складання звітної документації. Мета модуля загальногеографічної практики полягає у вивченні зонально-провінційної структурної організації природи України та окремих його геокомпонентів (геологічного середовища, рельєфу, клімату, гідрологічних умов, ґрунтового покриву, рослинних формацій, ландшафтів); вивчення закономірностей формування і організації природно-господарських комплексів України; виявлення і фіксація спектру основних глобальних і регіональних екологічних, господарських та економічних проблем в різних регіонах України на підставі польового нагляду та опису різних фізико-економіко-географічних об'єктів.

КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКИМИ ПОВИНЕН ОВОЛОДІТИ ЗДОБУВАЧ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ ВІДПОВІДНО ДО ОП «ГЕОГРАФІЯ»

Загальні компетентності: ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. ЗК6. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні. ЗК7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Фахові компетентності: ФК 1. Здатність брати участь у плануванні та виконанні наукових та науково-технічних проєктів. ФК 2. Здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії і складу природи і суспільства. ФК 3. Здатність здійснювати збір, реєстрацію і аналіз даних за допомогою відповідних методів і технологічних та програмних засобів у польових і лабораторних умовах. ФК 6. Здатність інтегрувати польові та лабораторні спостереження з теорією у послідовності: від спостереження до розпізнавання, синтезу і моделювання. ФК 8. Самостійно досліджувати природні матеріали та статистичні дані (у відповідності до спеціалізації) в польових і лабораторних умовах, описувати, аналізувати, документувати і презентувати результати. ФК 9. Здатність до планування, організації та проведення досліджень і підготовки звітності.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ОП «ГЕОГРАФІЯ»:

ПРН3. Пояснювати особливості організації географічного простору.

ПРН4. Аналізувати географічний потенціал території.

ПРН6. Використовувати інформаційні технології, картографічні та геоінформаційні моделі в галузі географічних наук.

ПРН7. Визначати основні характеристики, процеси, історію і склад географічної оболонки та її складових.

ПРН9. Аналізувати склад і будову природних і соціосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах.

ПРН10. Знати цілі сталого розвитку та можливості своєї професійної сфери для їх досягнення, в тому числі в Україні.

ПРН11. Дотримуватися морально-етичних аспектів досліджень, чесності, професійного кодексу поведінки.

ПРН12. Працювати в колективах виконавців, у міждисциплінарних проєктах зокрема, та проводити дослідження на відповідному рівні.

ПРН14. Планувати, виконувати та інтегрувати польові та лабораторні спостереження з теорією у послідовності: від спостереження до розпізнавання, синтезу і моделювання.

ПРН15. Читати і створювати географічні карти з використанням ГІС, використовувати їх у навчальній і практичній діяльності, наукових дослідженнях.

ПРН16. Встановлювати закономірності розміщення, руху, структури, територіальної організації населення та господарства, просторових процесів та форм організації життя людей на глобальному, регіональному та національному рівнях.

ПРН17. Оцінювати роль і місце України у сучасному світі, аналізувати і пояснювати особливості просторової організації природи, населення і господарства України.

ПРН18. Синтезувати та застосовувати географічні знання для моніторингу і оцінки природних умов, менеджменту і консультування у сфері природокористування.

ПРН19. Інтерпретувати та моделювати географічні процеси та явища на глобальному та регіональному рівнях для досягнення сталого розвитку.

ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Топографічна практика

Навчальна топографічна практика має на меті дати студентам уявлення про організацію практичних топографічних та геодезичних робіт на місцевості, технологію й методикау їх виконання. Практика здійснюється групами студентів, об'єднаними в окремі групи, кількісний склад, яких визначається виробничою необхідністю. Так, геодезичні роботи виконують здобувачі 4 особи – спостерігач, його помічник і двоє підсобних робітників. На навчальній геодезичній практиці доцільно створювати бригади у складі 5 здобувачів. Кожен здобувач повинен повністю виконати програму практики.

Мета та завдання практики. Ознайомлення і методикою польових і камеральних робіт при проведенні топографо-геодезичної зйомки місцевості, закріплення і поглиблення теоретичних знань, набуття практичних навичок з курсу «Топографія з основами геодезії».

Практика відбувається у три етапи – підготовчий, польовий і камерального упродовж тижня.

Орієнтовні бази. Територія міста Чернівці.

Практика передбачає інструктаж та отримання інструментів; вибір та закріплення точок планової основи для топографічної зйомки, вимірювання горизонтальних кутів; геометричне нівелювання побудова висотної основи полігона; проведення тахеометричної зйомки з 1-2 точок; підготовка планшету для мензуальної зйомки; Проведення мензульної зйомки в масштабі 1:500; проведення окомірної зйомки ділянки 0,3-0,4 га в масштабі 1:1000; складання та оформлення звіту про практику; здача інструментів; проведення заліку з практики.

Індивідуальні завдання. Побудова планово-висотної основи. Рекогносціювання місцевості, вибір місць розміщення точок планово-висотної основи для топографічних зйомок; закріплення точок полігона; складання схеми полігона; вимірювання довжин сторін полігона; вимірювання кута орієнтування вихідної сторони, вимірювання горизонтальних кутів, обчислення координат точок

полігона в умовній системі; визначення перевищень між точками геометричним нівелюванням; обчислення висот точок полігона.

Тахеометрична зйомка. Польові роботи (вимірювання теодолітом відстаней, горизонтальних та вертикальних кутів з точок полігона; обчислення перевищень та висот точок зйомки); камеральні роботи (складання плану місцевості).

Мензульна зйомка. Підготовка планшету, побудова координатної сітки; нанесення точок полігона на планшет за їх координатами; польові роботи (обчислення та нанесення на планшет планового і висотного положення місцевих предметів, ситуації та точок рельєфу, викреслювання плану місцевості в умовних знаках); інтерполяція висотних позначок і проведення горизонталей; камеральні роботи оформлення топографічного плану території).

Окомірна зйомка. Бусольна та екерсна зйомка. Польова зйомка; камеральні роботи (завершення оформленню плану місцевості).

Роботи проводяться всіма членами студентських бригад. Отримувати і здавати інструменти має бригадир. У написанні звіту беруть участь усі члени бригади, кожному призначається самостійний розділ для написання. Структура звіту: вступ (мета і завдання практики, види робіт, місце й час проведення практики); фізико-географічні та топографічні особливості місцевості; планова основа зйомки; висотна основа зйомки; тахеометрична зйомка; окомірна зйомка; висновки; додатки (журнали спостережень, відомості обчислень, плани ділянок території).

Геологічна практика

Мета та завдання практики – формування компетентностей польового геологічного дослідження через інтеграцію теоретичних знань з курсу «Геологія загальна та історична» з практичним досвідом геологічного картування, стратиграфічного та літологічного аналізу, інтерпретації геологічних структур у польових умовах. Критичним є оволодіння методологією геологічних маршрутів, навичками документування геологічних об'єктів, розуміння зв'язків між геологічною будовою території та її ресурсним потенціалом, геоекологічними ризиками, антропогенною трансформацією.

Орієнтовні бази. Територія міста Чернівці та області.

Інформаційний обсяг практики. Практика складається з 3 етапів: підготовчого, польового або маршрутного, камерального. Підготовчий передбачає ознайомлення з геологічною будовою регіону через аналіз літератури, карт, формулювання індивідуальних завдань, інструктаж з техніки безпеки. Польовий або маршрутний охоплює здійснення геологічних маршрутів з документуванням відслонень, відбором зразків, вимірами елементів залягання, описом геологічних процесів, а камеральний – обробку польових матеріалів, побудову геологічних профілів та стратиграфічних колонок, систематизацію колекції, написання звіту,.

Індивідуальні завдання. Кожен студент входить до складу бригади і має індивідуальні завдання. Він відповідає за написання певного розділу звіту, дбає

про найкраще його оформлення на основі результатів польових спостережень у маршрутах (рисунок, розрізи, і фотографії). Крім того, кожен студент за бажанням керівника або власним може отримати й додаткове індивідуальне завдання.

Під час практики студенти працюють під контролем викладача. Звертається постійна увага на оволодіння ними необхідними практичними навичками проведення маршрутів і спостережень. Керівник перевіряє індивідуальні щоденники і робить необхідні зауваження. Під час маршрутів викладач намагається викликати у студентів інтерес до дискусій, колективного обговорення різних наукових питань. Він також контролює написання звіту, дає необхідні поради.

Звіт за цією практикою повинен містити такі розділи: Вступ, “Фізико-географічна характеристика району”, “Історія геологічних досліджень”, “Геологічна будова району”, “Стратиграфія дочетвертинних відкладів”, “Стратиграфія четвертинних відкладів”, “Тектонічна будова”, “Корисні копалини й підземні води”, “Історія геологічного розвитку регіону”, “Сучасні геологічні процеси”, висновки, список літератури. До тексту додаються стратиграфічна колонка, геологічні профілі, рисунки геологічних об’єктів, схеми, фотографії. Оформляється колекція гірських порід та мінералів.

Грунтознавча практика

Мета. Метою польової практики з ґрунтознавства є закріплення і поглиблення теоретичних знань, набутих студентами на лекційних та практичних заняттях; оволодіння методикою польового дослідження ґрунтів та набуття навичок самостійного вивчення й опису ґрунтів і умов ґрунтоутворення; практичне ознайомлення з ґрунтовим покривом прилеглих до м. Чернівці теренів.

Завдання практики: встановлення основних чинників ґрунтоутворення території досліджень; обґрунтування місця закладення ґрунтових розрізів у ландшафті; практичне ознайомлення з прийомами польового вивчення будови та головних морфологічних ознак ґрунтів; оволодіння навичками діагностики ґрунту в польових умовах; опанування методики відбору зразків ґрунту за генетичними горизонтами для лабораторних досліджень; освоєння правил ведення польової документації, оформлення матеріалів та звіту з практики.

Орієнтовні бази. Територія міста Чернівці та Чернівецької області.

Інформаційний обсяг практики. Польова практика з ґрунтознавства складається з трьох етапів – підготовчого, польового та камерального.

Перед виходом в поле студентів ознайомлюють з основними правилами польових досліджень ґрунтів, методами які при цьому використовуються. Польовий період практики тривалістю 2 дні присвячується практичному освоєнню основних ґрунтознавчих методів і прийомів дослідження ґрунтів і ґрунтового покриву певної території. Об’єктами дослідження є ґрунти основних типів, які поширені на території міста Чернівці та сусідніх територій. При закладенні та описі розрізів здобувачі працюють у бригадах (4-5 осіб). В останній

день практики здобувачі побригадно завершують роботу над бригадним звітом, оформлюють його належним чином і складають диференційований залік з практики.

Індивідуальні завдання. Кожен здобувач під час практики веде індивідуальний польовий щоденник, в якому фіксуються також основні дані камеральної обробки даних (номенклатурний список ґрунтів, схематичні профілі ґрунтових розрізів та ін.). Під час маршрутів здобувачі отримують індивідуальні завдання з окремих етапів та складових елементів польової роботи. Кожен здобувачі обов'язково опрацьовує самостійно усі елементи польової роботи.

Керівники практики контролюють та допомагають при закладці ґрунтового розрізу, опису морфологічних ознак ґрунту, веденні щоденника практики. Під час завершального періоду практики студенти оформляють зібрані матеріали з польового періоду та готують звіт, який побудований за схемою пояснювального тексту до карти ґрунтів (географічне розташування та загальна природнича характеристика території, фактори ґрунтоутворення й основні типи ґрунтів даної території, номенклатурний список ґрунтів з короткою характеристикою окремих ґрунтів та їх генезису, поширені способи використання й охорони ґрунтів, морфологічний опис окремих ґрунтових відмін та їх характеристика). Обов'язковим є дотримання здобувачасм правил техніки безпеки.

Керівники рецензують представлені звіти та польові щоденники й, враховуючи повноту набутих студентами знань і навиків польової діагностики ґрунтів, опису чинників ґрунтоутворення та ґрунтового покриву при проходженні практики, оцінюють їхні знання та матеріали.

Гідрологічна практика

Гідрологічна практика проводиться з метою закріплення теоретичного матеріалу з дисципліни “Загальна гідрологія з основами океанології”, ознайомлення майбутніх спеціалістів з природними об'єктами регіону. Під час практики закріплюються й конкретизуються знання, здобуті студентами при вивченні водних об'єктів суші: річок, озер, водосховищ. Студенти оволодівають методикою польових спостережень за гідрологічним режимом на водомірних постах - обробки результатів спостережень, написання звітів, тощо.

Мета та завдання практики. Згідно з навчальною програмою завдання гідрологічної практики такі:

- закріплення теоретичних та практичних знань, отриманих під час вивчення дисципліни “Загальна гідрологія з основами океанології”;
- розвиток уявлень про зв'язки з суміжними дисциплінами географічного та екологічного циклів, що відповідають зв'язкам у гео- та екосистемах, а також у різних видах діяльності людини;
- створення первинних навичок та умінь проведення гідрологічних вимірювань та спостережень, роботи з відповідними приладами та устаткуванням;

- ознайомлення з методикою і створення навичок проведення польових та лабораторних гідрологічних досліджень, гідрографічних описів;
- ознайомлення з роботою організацій та установ, що проводять гідрологічні та гідроекологічні спостереження і дослідження;
- вивчення гідрографії, гідрологічного режиму водних об'єктів певного регіону; його водних ресурсів, проблем їхньої охорони та раціонального використання;
- розвиток навичок проведення камеральних робіт, обробки та систематизації первинної гідрологічної інформації, а також написання звіту.

Для реалізації поставлених завдань при проведенні гідрологічної практики використовуються різноманітні методи гідрологічних досліджень.

Одночасно з маршрутними описами застосовуються стаціонарні спостереження, які доповнюються камеральними роботами, обробкою спостережень, їх узагальненням та оформленням.

Орієнтовні бази. Територія міста Чернівці та області

Інформаційний обсяг практики. Зміст практики може частково видозмінюватись в залежності від форми її організації і відповідних видів робіт. Практика може проходити у Чернівцях (на р.Прут та її притоках в межах міста), на стаціонарах (базах) ЧНУ ім. Ю. Федьковича, або в інших місцевостях. Вона складається з трьох етапів: підготовчого, основного і заключного.

На *підготовчому етапі* студенти знайомляться з програмою, календарним планом практики, особливостями її організації та проведення, особливостями місцевості. Необхідно також підготувати всі необхідні матеріали та спорядження. У цей же час вирішуються організаційні питання: призначення бригад та бригадирів, у разі потреби переїзд на місце практики, поселення та інше.

Основний етап навчальної гідрологічної практики включає два найбільш важливих види робіт: гідрометричні та гідрографічний опис.

На *заключному етапі* студенти (під керівництвом викладача) завершують обробку інформації, зібраної під час практики, і оформлення звітів та необхідної документації. Звіт готує кожна бригада, а індивідуальна робота відображається у щоденниках практики. Вони затверджуються викладачем (комісією). Під час захисту звітів оцінюється знання та робота кожного студента.

Звіт пише бригада студентів (4-6 чоловік). Складається з окремих розділів гідрологічної практики у вигляді текстового матеріалу, таблиць, рисунків, картосхем, формул та списку використаної літератури. Звіт складається із вступної частини (опис), розрахункових матеріалів, графіків та схем, а також підсумків.

Загальногеографічна практика

Перед практикою обов'язковими є бесіда і лекція керівників практики на факультеті про завдання і зміст практики, підготовка карт, дистанційних знімків, обладнання, також обов'язковим є інструктаж, де керівник наголошує на техніці безпеки.

Мета та завдання практики. Мета практики спрямована на вивчення зонально- провінційної структурної організації території України та окремих його геокомпонентів (геологічної будови, рельєфу, клімату, гідрологічних умов, ґрунтового покриву, рослинних формацій, ландшафтів); виявлення просторових закономірностей зміни структури, морфології та властивостей окремих геокомпонентів у зв'язку зі змінами зонально- провінційних умов України; вивчення закономірностей формування і організації природно- господарських комплексів України у зв'язку із особливостями поєднання природно- ресурсного і господарського потенціалів країни; виявлення і фіксація спектру основних глобальних і регіональних екологічних характеристик, загальна оцінка сучасної еко- логічної ситуації в різних регіонах України (виходячи із маршруту практики) на підставі польового огляду та опису різних еколого-географічних об'єктів; практику ванні роботи з приладами у польових умовах, обробці та аналізі даних вимірювань і спостережень.

Завдання практики – закріплення, поглиблення теоретичних знань, набутих у ході аудиторного та самостійного вивчення базових дисциплін, застосування здобутих знань та умінь на практиці.

Під час цієї практики здобувачі навчаються основам географічного дослідження за маршрутом з природних і природно-заповідних об'єктів; самостійно провадити польові географічні дослідження, а також узагальнювати та аналізувати зібраний фактичний матеріал; знайомляться зі спектром головних регіональних геоекологічних проблем України; аналізують типи та особливості структури типових і унікальних ландшафтів, урбанізованих, промислових, гірничовидобувних, сільськогосподарських, лісгосподарських, історико-культурних, сакральних і природоохоронних об'єктів України;

У результаті цієї практики здобувачі повинні *знати*:

- 1) просторову та функціональну організацію типових і унікальних ландшафтів за маршрутом подорожі;
- 2) механізм функціонування складних природно-антропогенних комплексів у різних регіонах країни;
- 3) внутрішньосистемні зв'язки між різними геокомпонентами в типових ландшафтах різних природних зон, підзон і провінцій;
- 4) характер і направленість домінуючих і супутніх фізико-географічних процесів і явищ;
- 5) екологічні проблеми і наслідки господарського використання природно-ресурсного потенціалу країни в регіональному зрізі;
- 6) історію формування ландшафтної і господарської структури різних регіонів країни.

Здобувачі повинні *вміти*:

- 1) обрати ефективні методи, отримати необхідну статистичну і технологічну документацію щодо польових та камеральних

досліджень географічних об'єктів;

2) проводити польові дослідження різних за внутрішньою організацією і функціональністю об'єктів географічного середовища;

3) аналізувати особливості функціонування окремих географічних об'єктів та їхніх складових відповідно до розташування, взаємодії з іншими об'єктами;

4) виявляти взаємозв'язки і взаємовпливи між географічними процесами і явищами;

5) діагностувати окремі процеси і явища в середині географічних об'єктів;

6) вести документацію дослідження, користуватись довідковою літературою, технологічною і статистичною інформацією.

Орієнтовні бази. Територія України та сусіднього зарубіжжя.

Інформаційний обсяг практики. Практика триває 1 тиждень. На першому етапі у перший день практики читається установча лекція, під час якої пояснюється зміст та завдання практики, методика проведенням польових досліджень та прийоми роботи з приладами. Після лекції викладач знайомить здобувачів з прийомами визначення розташування основних і картувальних точок їх опису. Упродовж тижня здобувачі проходять запланований маршрут, ведуть польові щоденники із описом та графічними нотатками пройдених об'єктів. В останній день практики студенти побригадно завершують роботу над бригадними звітами, оформлюють його належним чином і складають захист практики

Індивідуальні завдання. Кожен здобувач на практиці веде індивідуальний щоденник. У ньому записуються всі види робіт, маршрути, лекції, описи точок, профілів, власні спостереження. Здобувач ретельно виконує усі вказівки керівника практики. При проведенні ландшафтних досліджень керується методичними порадами, наведеними в навчальних посібниках.

Протягом навчальної практики викладач безпосередньо спрямовує і контролює роботу студента як під час польових досліджень, так і під час камеральної обробки матеріалів та виконання індивідуальних завдань.

Після закінчення практики кожна бригада представляє звіт, який включає такі розділи: вступ, в якому розкриваються завдання і зміст практики; комплексна фізико-географічна характеристика району проведення практики (району дослідження); аналіз ландшафтно-морфологічної структури, стану ландшафтів та їх господарського використання за основними маршрутами досліджень; висновки; додатки до звіту; список використаних літературних джерел, віртуальну схему з пройденими об'єктами маршруту загальногеографічної практики

Права і обов'язки

Під час професійно-зорієнтованої практики передбачено польові дослідження та експедиції з відвідуванням природних і культурних об'єктів і професійно зорієнтованих установ відповідно до укладених [угод про співпрацю](#). Тому основні обов'язки на проведення практики покладаються на керівників від установи.

Керівник практики від кафедри:

- забезпечує ознайомлення кожного практиканта з індивідуальними завданнями практики згідно з робочою програмою практики;
- під час проведення практики постійно контролює забезпечення належних умов праці і побуту практикантів та дотримання правил і норм охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії відповідно до законодавства;
- контролює виконання практикантами правил внутрішнього трудового розпорядку, ведення щоденника практики студентами бази практики;
- надає практикантам методичну допомогу у вирішенні завдань, визначених програмою практики;
- своєчасно подає завідувачу кафедри письмовий звіт про проведення практики із зауваженнями і пропозиціями щодо її поліпшення.

Здобувачі при проходженні практики зобов'язані:

- до початку практики одержати від керівника практики від кафедри консультації щодо оформлення всіх необхідних документів;
- своєчасно прибути на місце проведення практики;
- у повному обсязі виконати програму практики та індивідуальні завдання керівників практики від кафедри;
- вивчити і дотримуватися правил внутрішнього розпорядку бази практики, правил і норм охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії та відповідно до законодавства;
- своєчасно подати керівнику практики від кафедри звітну документацію, що вимагається програмою практики, й захистити звіти про проходження практики.

Методи навчання під час проведення практики

- активні методи – дослідницький, проблемно-пошуковий, віртуальні подорожі засобами Thinglink, Google Земля, ArcGIS Story Maps
- інтерактивні методи – проекти, групова робота
- пояснювально-ілюстративні – демонстрації, інструктажі, лекції-екскурсії
- репродуктивні – вправи за зразком щодо опису розрізів, тренування роботі з приладами
- електронне та інтерактивне онлайн-навчання (ютуб-канал кафедри “Цілков природно”)

Строки оформлення звітної документації здобувачами вищої освіти та підведення підсумків практики

Поточні методи контролю: перевірка правильності виконання вимірювань, контроль якості ведення польових записів, оцінка точності визначення об'єктів, перевірка дотримання методик, контроль техніки безпеки, заслуховування доповідей про природні та культурні об'єкти маршруту загальногеографічної практики.

Підсумковий контроль: захист звітів по модулях практики, комплексна оцінка польових матеріалів, презентація результатів досліджень.

Форми поточного контролю: усні відповіді на питання під час польових робіт, польові записи в індивідуальному щоденнику, письмовий реферат та усні доповіді про природні та культурні об'єкти маршруту загальногеографічної практики.

Форма підсумкового контролю: залік в усній формі із захистом колективних звітів та презентації до них по кожному змістовому модулю. Підсумковий контроль здійснюється комісією, яку призначає завідувач кафедри. До складу комісії входять викладачі кафедри, які викладали студентам дисципліни дотичні до змісту практик, і проводили практику. Комісія заслуховує звіт про проходження практики на кафедрі протягом перших п'яти днів після її завершення, або перших десяти днів семестру, який починається після практики, яка за графіком практик організовувалася в літній період

Основою для зарахування заліку є дві форми звітності. Перша – поточна – польовий щоденник, який заповнюється індивідуально. Друга – завершальна – бригадний звіт, який складається під час камеральних робіт.

Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою, де враховуються результати поточного, модульного та підсумкового контролю.

Розподіл балів, які отримують студенти за кожен елемент

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)					Сумарна к-ть балів
Топографічна практика	Геологічна	Гідрологічна	Грунтознавча	Загальногеографічна практика	
Звіт і щоденник	звіт і щоденник	Звіт і щоденник	Звіт і щоденник	Звіт і щоденник	100
20	20	20	20	20	100

Критерії та засоби оцінювання результатів навчання

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою

Зараховано	A (90-100)	<p><i>Відмінно:</i> повне та глибоке володіння теоретичним матеріалом усіх модулів практики; бездоганне виконання всіх польових досліджень із застосуванням правильної методики; самостійне та творче виконання завдань, ініціативність під час досліджень; точне ведення польової документації без помилок; відмінна якість камеральної обробки результатів спостережень; глибокий аналіз та узагальнення отриманих даних з встановленням причинно-наслідкових зв'язків; звіт оформлений бездоганно, містить повний обсяг інформації, висновки аргументовані; вільне володіння термінологією та вміння захистити результати практики</p>
Зараховано	B (80-89)	<p><i>Дуже добре:</i> достатньо повне володіння теоретичним матеріалом модулів практики; правильне виконання польових досліджень з дотриманням методики; самостійне виконання завдань з незначними консультаціями керівника; загалом точне ведення польової документації з окремими несуттєвими недоліками; якісна камеральна обробка результатів з незначними неточностями; грамотний аналіз та узагальнення даних; звіт оформлений правильно, висновки обґрунтовані, є незначні недоліки у структурі; впевнений захист результатів практики</p>
	C (70-79)	<p><i>Добре:</i> достатнє володіння теоретичним матеріалом з окремими прогалинами; виконання польових досліджень з дотриманням основної методики, але з певними неточностями; виконання завдань під керівництвом з періодичними консультаціями; ведення польової документації з помітними недоліками, які не впливають на загальний результат; камеральна обробка результатів виконана з помилками, що не є критичними; поверхневий аналіз окремих отриманих даних; звіт оформлений з порушенням окремих вимог, висновки недостатньо аргументовані, захист результатів з окремими труднощами у поясненнях</p>
Зараховано	D (60-69)	<p><i>Задовільно:</i> неповне володіння теоретичним матеріалом, значні прогалини в знаннях; виконання польових досліджень з порушенням методики, наявність суттєвих помилок; виконання завдань лише під постійним контролем керівника; ведення польової документації з численними недоліками та помилками; камеральна обробка результатів виконана з значними помилками; фрагментарний аналіз даних без встановлення зв'язків; звіт оформлений з порушенням вимог, висновки слабо аргументовані або відсутні; труднощі при захисті результатів, невпевненість у відповідях</p>
	E (50-59)	<p><i>Достатньо:</i> фрагментарні знання теоретичного матеріалу, значні прогалини; виконання польових досліджень з грубими порушеннями методики; неспроможність самостійно виконувати завдання навіть під керівництвом; польова документація ведеться неакуратно, з численними помилками та пропусками; камеральна обробка виконана частково або з критичними помилками; відсутність аналізу та узагальнення даних; звіт неповний, оформлений з грубими порушеннями</p>

		вимог; невпевнений захист, нездатність пояснити результати досліджень
Не зарахован о	FX (35-49)	<i>(Незадовільно) з можливістю повторного складання:</i> незнання основного теоретичного матеріалу модулів практики; невиконання або виконання з грубими помилками більшості польових досліджень; відсутність навичок роботи з обладнанням та інструментами; польова документація не ведеться або ведеться з грубими порушеннями; камеральна обробка не виконана або виконана невірно; повна відсутність аналізу результатів; звіт не відповідає вимогам або відсутній; неспроможність захистити результати практики, незнання базових понять
	F (1-34)	<i>(Незадовільно) з обов'язковим самостійним опрацюванням освітнього компоненту до перескладання:</i> повна відсутність знань теоретичного матеріалу; невиконання польових досліджень; відсутність польової документації; відсутність камеральної обробки результатів; звіт не поданий або поданий у неприйнятному вигляді; систематичні пропуски занять без поважних причин; відмова від виконання завдань практики; повна неспроможність до захисту результатів

Перелік питань для самоконтролю й контролю навчальних досягнень під час практики

1. Які основні системи координат використовуються в топографії та їх практичне застосування?
2. Як здійснюється перехід від геодезичних координат до прямокутних координат Гауса-Крюгера?
3. Поясніть принцип роботи теодоліта та послідовність його юстування в польових умовах.
4. Опишіть методику прокладання теодолітного ходу та вимоги до його точності.
5. Як обчислюється кутова нев'язка теодолітного ходу та яка її допустима величина?
6. Опишіть технологію тахеометричної зйомки рельєфу та вибір характерних точок.
7. Як здійснюється камеральна обробка результатів теодолітної зйомки?
8. Поясніть методику нівелювання та обчислення висот точок.
9. Які основні джерела помилок при топографічних зйомках та способи їх мінімізації?
10. Як визначити площу ділянки за результатами теодолітної зйомки?
11. Опишіть правила побудови горизонталей на топографічному плані.
12. Як правильно застосовувати топографічні умовні знаки при оформленні планів?
13. Назвіть основні діагностичні ознаки мінералів та методи їх визначення в польових умовах.

14. Опишіть класифікацію магматичних гірських порід за хімічним складом та структурою.
15. Які характерні ознаки осадових порід та умови їх формування?
16. Поясніть процеси метаморфізму та типи метаморфічних порід.
17. Як визначити твердість мінералів за шкалою Мооса в польових умовах?
18. Що таке стратиграфічна колонка та як вона складається?
19. Опишіть методику вимірювання елементів залягання гірських порід.
20. Які типи тектонічних порушень можна спостерігати у відслоненнях?
21. Поясніть принципи відносного віку гірських порід.
22. Як здійснюється геологічне картування ділянки місцевості?
23. Опишіть методику складання детального опису геологічного відслонення.
24. Як правильно відбирати та маркувати зразки гірських порід?
25. Морфологія та діагностика ґрунтів
26. Назвіть основні морфологічні ознаки ґрунтів та методи їх опису.
27. Поясніть систему індексації генетичних горизонтів ґрунту.
28. Як визначити механічний склад ґрунту польовим методом?
29. Опишіть ознаки оглеєння ґрунтів та умови їх формування.
30. Які новоутворення можна спостерігати в ґрунтових профілях та їх значення?
31. Охарактеризуйте основні типи ґрунтів України за сучасною класифікацією.
32. Поясніть закономірності зміни ґрунтів залежно від рельєфу місцевості.
33. Як впливає материнська порода на формування ґрунтового профілю?
34. Опишіть особливості ґрунтоутворення в різних кліматичних умовах.
35. Які фактори впливають на родючість ґрунтів та як її оцінити?
36. Опишіть технологію закладання та опису ґрунтового розрізу.
37. Як правильно відбирати ґрунтові зразки для лабораторного аналізу?
38. Поясніть методику вимірювання швидкостей течії річки гідрометричною вертушкою.
39. Як здійснюється промір глибин та побудова поперечного профілю річки?
40. Опишіть методи обчислення витрати води та їх точність.
41. Що таке гідравлічний радіус та як він впливає на характеристики потоку?
42. Поясніть організацію спостережень за рівнем води.
43. Як визначити морфометричні характеристики річкового басейну?
44. Опишіть типи річкових русел та фактори їх формування.
45. Поясніть взаємозв'язок між рівнями та витратами води в річці.
46. Які фактори впливають на водний режим річок різних географічних зон?
47. Як оцінити екологічний стан водного об'єкта за гідрологічними показниками?
48. Опишіть методику побудови кривої витрат.
49. Як розрахувати середню швидкість течії на гідрометричному створі?
50. Охарактеризуйте геологічну будову та тектоніку Українських Карпат.
51. Опишіть особливості рельєфу Карпат та сучасні екзогенні процеси.

52. Поясніть закономірності кліматичних умов гірських територій.
53. Як формується гідрографічна мережа в гірських умовах?
54. Охарактеризуйте вертикальну зональність ґрунтів у Карпатах.
55. Опишіть висотну поясність рослинності Українських Карпат.
56. Які ендемічні види флори та фауни характерні для Карпатського регіону?
57. Поясніть особливості функціонування гірських екосистем.
58. Як впливає антропогенна діяльність на природні комплекси Карпат?
59. Опишіть систему природоохоронних територій Українських Карпат.
60. Оцініть рекреаційний потенціал Українських Карпат та перспективи його використання.

Зарахування результатів неформальної освіти

Відповідно до [«Порядок визнання у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти \(протокол №16 від 25 листопада 2024 року\)»](#) допускається зарахування навчальних елементів, а також отримання додаткових балів за результатами неформальної освіти:

- робота чи стажування за фахом, що підтверджується документом із підприємства та забезпечує набуття компетентностей, передбачених навчальною практикою;
- проходження безкоштовних навчальних тренінгів (вебінарів, семінарів) та курсів, що проводяться на платформі [Coursera](#), [FutureLearn](#), [edX](#), [Prometheus](#) та інших фахових платформах.

Результати зараховуються для відповідних тем чи окремих модулів цієї навчальної практики у кількості балів, що виділяються на цей навчальний елемент.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова (основна)

1. Буковинськими Карпатами та Передгір'ям : путівник наукової екскурсії конференції «Еволюція та антропогенізація ландшафтів передгірських та гірських територій» (31 травня – 2 червня 2012 р.) / О. В. Киналь, М. М. Проскурняк, Б. Т. Рідуш, П. І. Чернега ; за ред. В. П. Круля. Чернівці : Букрек, 2012. 32 с. Режим доступу: <https://terra.chnu.edu.ua/bukovynski-karpaty-relyef-i-klimat-putivnyk/>
2. Буковинські Карпати : рельєф і клімат : путівник / Д. Холявчук, Я. Поп'юк, У. Костюк, І. Годзінська // Рельєф і клімат : матеріали II Міжнар. конф. (26–28 вересня 2018 р.). 2018. С. 111–134.
3. Від Черну до Хотина : ретроспективна географія Буковинсько-Бесарабського Придністер'я : путівник польової екскурсії наукового семінару «Історична географія в Україні», м. Чернівці, 21–22 вересня 2023 р. / Б. Рідуш, С.

Кирилюк, О. Киналь ; за ред. В. П. Круля. Чернівці, 2023. Режим доступу: <https://terra.chnu.edu.ua/vid-chernu-do-hotyna-retrospektyvna-geografiya-bukovynsko-besarabskogo-prydnisterya/>

4. Географічна енциклопедія України : в 3 т. / за ред. О. Маринича. Київ : УРЕ ім. М. Бажана, 1989–1993.

5. Гродзинський М. Д. Основи ландшафтної екології : підручник. Київ : Знання, 2014.

6. Гуцуляк В. М. Ландшафтна екологія : геохімічний аспект : навч. посіб. Чернівці : Рута, 2002. 272 с.

7. Гуцуляк В. М. Ландшафтознавство : теорія і практика : навч. посіб. Чернівці : Наші книги, 2009. 312 с.

8. Денисик Г. І. Антропогенні ландшафти Правобережної України : монографія. Вінниця : Арбат, 2009. 292 с.

9. Денисик Г. І. Лісополе України. Вінниця : Тезис, 2001. 284 с.

10. Екологічні проблеми Буковини / за ред. В. П. Коржика. Чернівці : Зелена Буковина, 2002. 168 с.

11. Загальногеографічна міжзональна практика : навч.-метод. посіб. / уклад. С. Ф. Благодир, О. І. Вісьтак, Я. Є. Івах та ін. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. 70 с.

12. Загальногеографічна практика : організація, методи й маршрути : метод. реком. / уклад. Д. І. Холявчук, М. М. Проскурняк. Чернівці : ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2017. 76 с.

13. Історико-географічні об'єкти Буковинсько-Бессарабського Придністер'я : путівник польової екскурсії конференції «Історична географія та історія географії» (10 жовтня 2009 р.) / Б. Т. Рідущ, О. В. Киналь, В. П. Круль, В. П. Коржик, С. М. Кирилюк. Чернівці, 2009. 16 с.

14. Карпатський біосферний заповідник. Офіційна сторінка [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://cbr.nature.org.ua/res_u.htm

15. Карпатський національний природний парк. Загальні відомості [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.yaremcha.com.ua/knpp.html>

16. Киналь О., Крогулець Е. Гідрокліматичні особливості зволоження території. Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В. С., 2009. 108 с.

17. Киналь О., Крогулець Е., Грузинський Т. Моделювання природних систем. Агрокліматичні властивості території Чернівецької області в аспекті регіональних змін клімату на початку ХХІ століття. Варшава ; Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В. С., 2011. Т. 1. 156 с.

18. Клімат України / за ред. В. М. Ліпінського. Київ : Вид-во Раєвського, 2003. 343 с.

19. Коржик В. П. Буковина для всіх. Маршрутами екотуризму : довідник-путівник. Чернівці : Зелена Буковина, 2002. 122 с.

20. Круглов І. Трансдисциплінарна геоєкологія : монографія. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 292 с.

21. Літня польова ґрунтознавчо-біогеографічна практика: навчально-методичний посібник / Аріон О.В., Удовиченко В.В. К.: Видавничо поліграфічний центр «Київський університет», 2011. 176 с.
22. Лозинський В. В.. Топографічна практика. Навчально-методичний посібник. Львів, 2013. 104 с.
23. Польова практика з геології : методичні вказівки [студ. географ. ф-ту] / Вовк О. П., Десятник В., Володимирович., Курепа Я. С. Сергійович. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2024, 55 с.
24. Природа Чернівецької області / за ред. К. І. Геренчука. Львів : Вища шк., 1978. 158 с.
25. Самойленко В. М., Діброва І. О. Природничо-географічне моделювання : підручник. Київ : Ніка-Центр, 2019.
26. Середнє Придністров'я / наук. ред. Г. І. Денисик. Вінниця : Теза, 2007. 431 с.
27. Холявчук Д. І. Регіональна кліматологія : навч. посіб. Чернівці : ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2019. 168 с.

Допоміжна

28. **Холявчук Д.** (2022). Клімат Покутсько-Буковинських Карпат і Передкарпаття у другій половині ХІХ ст. – на початку ХХ ст. *Науковий вісник Чернівецького університету : Географія*, 839, 69-81. <https://doi.org/10.31861/geo.2022.839.69-81>
29. **Холявчук, Д. І.** (2023). Мінливість біокліматичних поясів Карпат: нуклеарна конфігурація ландшафтів у динаміці. *Ландшафтознавство*, 4(2), 33–44. <https://doi.org/10.31652/2786-5665-2023-4-33-44>
30. **Холявчук, Д. І.,** Талабан О.П. (2023). Топоклімати Середнього Придністер'я за даними цифрових метеостанцій Davis. *Науковий вісник ХДУ, Серія Географічні науки*, 19, 53-63. <https://doi.org/10.32999/ksu2413-7391/2023-19-6>.
31. **Холявчук, Д.,** & Марко, І. (2023). Мінливість тривалості сонячного сьйва на теренах Західної України. *Науковий вісник Чернівецького університету : Географія*, (845), 52-64. <https://doi.org/10.31861/geo.2023.845.52-64>
32. Cebulska, M., & **Kholiavchuk, D.** (2022). Variability of meteorological droughts in the polish and the Ukrainian Carpathians, 1984–2015. *Meteorology and Atmospheric Physics*, 134(1), 17. <https://doi.org/10.1007/s00703-021-00853-7> (
33. Hefferan, K. P., N. C. Heywood, and M. E. Ritter. 2002. Integrating field trips and classroom learning into a Capstone undergraduate research experience. *Journal of Geography* 101 (5): 183–190.
34. Hoalst–Pullen, N., and J. D. Gatrell. 2011. Collaborative learning and interinstitutional partnerships: Asoopportunity for integrative fieldwork in geography. *Journal of Geography* 110 (6): 252–263.

35. Hupy, J. P. 2011. Teaching geographic concepts through fieldwork and competition. *Journal of Geography* 110 (3): 131–135
36. Hutchinson, S.M., Hurrell, E.R., Borysenko, K., Popov, V., **Kholiavchuk, D.** & Popiuk, Y. (2024). Resilient education: The role of digital technology in supporting geographical education in Ukraine. *Transactions of the Institute of British Geographers*. 2024;00:e12728. <https://doi.org/10.1111/tran.12728>
37. Kent, M., D. D. Gilbertson, and C. O. Hunt. 1997. Fieldwork in geography teaching: A critical review of the literature and approaches. *Journal of Geography in Higher Education* 21 (3): 313–332.
38. Kholiavchuk, D., Cebulska, M. (2016). Variability of the highest monthly precipitation in the area of Ukrainian and Polish Carpathian Mountains in the years 1984–2013. *Future of the Carpathians: Smart, Sustainable, Inclusive. Conference abstracts. Forum Carpaticum 2016, September 28 – 30, 2016, Bucharest, Romania*. 99–100
39. **Kholiavchuk, D.**, Gurgiser, W., & Mayr, S. (2024). Carpathian Forests: Past and Recent Developments. *Forests*, 15(1), 65. <https://doi.org/10.3390/f15010065>.
40. **Kholiavchuk, D.**, & Cebulska, M. (2019). The highest monthly precipitation in the area of the Ukrainian and the Polish Carpathian Mountains in the period from 1984 to 2013. *Theoretical and Applied Climatology*, 138, 1615-1628. <https://doi.org/10.1007/s00704-019-02910-z>
41. Krakowka, A. R. 2012. Field trips as valuable learning experiences in geography courses. *Journal of Geography*, 111:6, 236–244. DOI: 10.1080/00221341.2012.707674
42. Lane, S. N. 2016. Slow science, the geographical expedition, and Critical Physical Geography. *The Canadian Geographer / Le Géographe Canadien* 61(1): 84-101. doi:10.1111/cag.12329

Інформаційні ресурси

1. Карта ґрунтів України. <https://superagronom.com/karty/karta-gruntiv-ukrainy>
2. Карти України. <https://geomap.land.kiev.ua/obl-0.html>
3. Карта корисних копалин України. <https://www.geo.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/deposits.pdf>
4. Топографічні карти України та українських гірських систем. https://geoknigi.com/view_map.php?id=3

Бази даних:

1. National Forest Inventory (NFI) <https://nfi.lisproekt.gov.ua/en/rs-inventory/>
2. Climate data for cities worldwide. Climate-data.org. URL: <https://en.climate-data.org/>

Політика академічної доброчесності

Дотримання академічної доброчесності в Чернівецькому національному університеті імені Ю. Федьковича регламентується такими нормативними документами:

1. [Правила академічної доброчесності](#)

2. [Етичний кодекс](#)

3. [Положення про виявлення та запобігання академічному плагіату у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича](#)

Політика щодо термінів виконання робіт та перескладання	Звітні матеріали, які здані пізніше встановлених поточних термінів виконання робіт без поважних причин, не оцінюються. Пізніше проходження окремих модулів відбувається за дозволом керівника за наявності документів, що підтверджують поважні причини
Політика академічного плагіату, фальсифікації і фабрикації	При підготовці звітних матеріалів необхідно дотримуватись “Положення про виявлення та запобігання академічному плагіату”. У випадку виявлення порушень звіти не оцінюватимуться
Політика щодо відвідування	Відвідування практики є обов’язковим. За об’єктивних причин (наприклад, хвороба, академічна мобільність) практика може бути проведена в інший час.